FAKTY I MITY O SOWACH (autor Rafał Śniegocki)

Z sowami związanych jest wiele mitów, legend i zabobonów. Niektóre z nich są śmieszne, niektóre przerażające. Grupie tej wciąż przypisuje się wiele cech i zdolności, z jednej strony zakorzenionych głęboko w stereotypach, z drugiej będących przejawem obecnej popkultury. Przed zbliżającą się Nocą Sów warto przypomnieć sobie kilka z nich.

Czy sowa widzi w absolutnych ciemnościach?

MIT. Nawet sowy w całkowitej ciemności nic nie widzą. Mimo tego, że puszczyk posiada 56 tysięcy światłoczułych pręcików ma milimetr kwadratowy, dzięki czemu doskonale widzi w nocy, to przy egipskich ciemnościach nie poluje. Potrafi to wyłącznie płomykówka, gdyż przy polowaniu posługuje się wyłącznie zmysłem słuchu, podobnie jak nietoperze echolokacją. Co ciekawe naukowcy donoszą, że płomykówka ma lepszy wzrok od człowieka o blisko 35 razy i 10 razy czulszy słuch od ludzkiego ucha;

Czy wszystkie sowy polują w nocy?

MIT. Tylko 69% gatunków sów na świecie prowadzi wyłącznie nocny tryb życia. 22% to gatunki częściowo aktywne w dzień i o zmierzchu a 3% wyłącznie w dzień (np. sóweczka);

Czy kolor oczu ma związek z porą aktywności?

FAKT. Gatunki polujące w nocy mają zazwyczaj ciemne tęczówki, np. puszczyk i płomykówka. Potrafią one polować przy znikomym świetle, które ludzkie oko postrzega jak absolutne ciemności. Gatunki dzienne natomiast większą uwagę przywiązują do wzroku. Typowym wzrokowcem jest sóweczka, o czym świadczy brak wyraźnej szlary i słomkowożółty kolor tęczówek. W nocy widzi ona gorzej od człowieka. Gatunkami polującymi za dnia jest również widzący w dzień lepiej od człowieka puchacz (pomarańczowe tęczówki) oraz uszatka błotna (żółte tęczówki);

"Sowozaur", czyli czy żyły kiedyś sowy giganty?

FAKT. Najstarsze szczątki sowy datowane są na 56-65 milionów lat. Dla porównania najstarsze szczątki przodka wszystkich ptaków ocenia się na 225 milionów lat! Przy takim porównaniu można zatem stwierdzić, że „pra-sowa" jest stosunkowo młoda. Pierwszymi sowami ze znanego nam obecnie rzędu Strigiformes były datowane na epokę mioceńską (23-5 mln lat temu) Strix brevis z Północnej Ameryki oraz Bubo poirrieri z Francji. Szokującym odkryciem były sowy olbrzymy, mierzące blisko metr wysokości i dwa razy cięższe od współcześnie znanych nam puchaczy. Nazywały się Ornimegalonyx i żyły w epoce Plejstocenu (10 do 30 tyś lat temu) w obszarze Morza Karaibskiego i Śródziemnomorskiego. Gdyby przetrwały do dzisiejszych czasów, każdy z nas zastanowiłby się z pewnością dwa razy czy wybrać się w nocy do lasu. Większość gatunków charakterystycznych dla naszego europejskiego obszaru jak puszczyki, włochatki czy puchacze datuje się na epokę środkowego plejstocenu;

Co ma wspólnego sowi wzrok z kinem 3D? Dlaczego płomykówka widzi 35 razy lepiej od człowieka? Co to są fałszywe uszy i do czego służą? Oraz co ma wspólnego puszczyk z demoniczną strzygą. Na te i inne pytania znajdziecie odpowiedź w zimowym cyklu o sowach w "Wierzę w leśne zwierzę". Przypominamy, iż Noc Sów już 24-25 marca 2018 r.

Czy sowy i nietoperze coś łączy?

FAKT. Oprócz nocnego trybu życia wydawałoby się, że nic. Ale…pomimo, iż powszechnie uważa się, że sowy nie posługują się zmysłem echolokacji (wykorzystywanym przez nietoperze), to u północnoamerykańskich płomykówek i spokrewnionych z nimi gatunków odkryto emisję metalicznych brzęczących dźwięków („kliknięć"), wydawanych podczas lotu, sugerujących możliwe wykorzystanie tej zdolności w orientacji w przestrzeni;

Czy sowa jest spokrewniona z kotem?

MIT. Może to się wydać nieco dziwne ale bardzo wiele osób na całym świecie widzi związek między kotem a sową, a to wszystko za sprawą dziwnych min, które jak dobrze wiemy sowy potrafią stroić. Nie jest to tylko zjawisko czysto teoretyczne, gdyż w kilku krajach przekłada się ono na lokalne nazwy gatunków. We Finlandii słówko „kissapöllö", czyli „sowokot", oznacza sowę w pojęciu ogólnym. Ale może odnosić się również do poszczególnych gatunków, zwłaszcza puszczyka zwyczajnego. Podobne skojarzenia dotyczą Kostaryki, gdzie synonimem sowy jest słówko „cara de gato", oznaczające „twarz kota". W Meksyku lokalne nazwy sów również związane są z wyglądem, choć częściej jednak nawiązują do dziwacznych odgłosów. Najbardziej popularnym określeniem jest „tecolote", czyli „ptak ze skały" lub „kamienny ptak" (teco – skała, lote – ptak). Poza ogólną aparycją sowy posiadają wokół dzioba włosy (pióra) czuciowe, które przypominają szczeciniastą strukturą wąsy kota i pełnią taką samą funkcje. Ponadto oczy wszystkich sów są blisko 2,2 razy większe od oczu ptaków o podobnych rozmiarach, w dodatku skierowane są w przód, w czym mogą przypominać oczy kota;

Czy sowy jedzą ryby?

FAKT. Światowa sowia dieta przedstawia się następująco. Spośród 249 gatunków sów na świecie, 52% jest owadożernych, 34% jest mięsożernych i 3% rybożernych. Jednym z nielicznych rybożerców jest puchacz japoński, drugi co do wielkości gatunek sowy na świecie. Większość małych sów jak pójdźki, sóweczki są owadożerne. Dieta pozostałych 11% jest nadal niepoznana;

Czy sowy żyją w grupach?

FAKT. Sowy mogą tworzyć kolonie. Pomimo, iż w sezonie lęgowym są typowo terytorialnymi drapieżnikami to poza sezonem mogą łączyć się w duże grupy i wspólnie koczować. Takie zachowanie jest często spotykane u uszatek, które w liczbie kilkudziesięciu osobników są w stanie obsiąść jedno drzewo zimową porą.

Czy sowa może zabić świstaka?

FAKT. Najsilniejsze szpony i dziób ze wszystkich sów na świecie posiada puchacz, którym potrafi zabić ssaki średniej wielkości jak lisy czy świstaki;

Czy sowa potrafi zaatakować człowieka?

FAKT. Sowy bronią swoich lęgów. W sytuacjach zagrożenia mogą nawet zaatakować napastnika wielokrotnie większego od nich. Śmiertelne szpony są groźne również dla człowieka. Puszczyk uralski i mszarny nie zawahają się w obronie młodych. Znane są przypadki okaleczenia oczu, gdyż ptaki atakują człowieka z góry za cel biorąc głowę. Dlatego przy kontroli gniazd tych dwóch gatunków zaleca się włożenie kasku;

Czy sowy mają uczucia?

MIT. Choć ciekawym zjawiskiem behawioralnym jest muskanie. W Internecie często można znaleźć zdjęcia, na których sowy się przytulają, z "uczuciem" dziobią i stroją różne miny. W istocie zjawisko iskania, muskania piór jest powszechne i umacnia więź między partnerami czy rodzeństwem, choć nie ma oczywiście nic wspólnego ze znanymi nam uczuciami wyższymi. W przypadku puszczyka mszarnego oceniono, że takie pieszczoty wpływają na obniżenie poziomu agresji pomiędzy poszczególnymi osobnikami i pomagają w utrzymaniu relacji partnerskiej. Muskanie często wyzwala pierwsza samica, dziobiąc samca wokół twarzy i z tyłu głowy. Podczas muskania partnerzy wydają z siebie dźwięki zadowolenia i przyjemności;

Czy sowy widzą kolory?

FAKT. Zdolne do rozróżniana kolorów są tylko sowy dzienne, jak pójdźka, która postrzega barwę żółtą, zieloną i niebieską ale ma już kłopot z czerwoną i ciemnoszarą. Badania na dziennych sóweczkach z kolei potwierdziły, że są w stanie rejestrować nawet światło bliskie ultrafioletu i wykorzystywać je do śledzenia ofiar po śladach uryny i kału. Sowy o aktywności nocnej kolorów nie rozróżniają – nocą wszystko wydaje się szare i czarne, więc to zbędna umiejętność;

Czy sowy śpiewają?

MIT. W przeciwieństwie do innych gatunków ptaków sowy nie otwierają dziobów w widoczny sposób, by wydobywać dźwięki. U większości sów pieśń składa się z dwóch sylab, dłuższej i następującej po niej krótszej, a generowanie dźwięku odbywa się w krtani. Inaczej niż u ptaków śpiewających, które mają specyficzną budowę krtani;

Czy sowy są długowieczne?

FAKT. Sowy to ptaki długowieczne. Najdłużej żyjącą sową na świecie był puchacz, który przeżył w niewoli ponad 50 lat. Jednak należy mieć na uwadze, że sowy w niewoli żyją o wiele dłużej niż w naturalnych warunkach. Badania przeprowadzone w naturalnym środowisku po złapaniu i oznakowaniu ptaków wykazały, iż długowiecznością bliską 30 lat mogą poszczycić się płomykówki,

uszatki i oczywiście puchacze. 20 lat dożywały puszczyki, puszczyki uralskie, uszatki błotne, 15 lat pójdźki, puszczyki mszarne, włochatki, a najmniej gatunki najmniejsze jak sóweczka i kaktusówka po 4-6 lat;

Czy sowa i pingwin mają coś wspólnego?

FAKT. Otóż pisklęta tych dwóch na pozór różnych rzędów mają jedną cechę wspólną. Wytwarzają szaty pośrednie, składające się z piór młodocianych, jeszcze nie wybarwionych jak dorosłe ale już nie będących typowymi dla piskląt. Nazywamy je mezoptilami. Takie pióra mogą utrzymywać się nawet kilka lat a ponieważ w niektórych przypadkach, jak u środkowoamerykańskiego Pulsatrix perspicillata wyglądają jakby były całkowicie wykształcone, mogą przywodzić na myśl przez swoje inne wybarwienie zupełnie odrębny gatunek. I takie pomyłki naprawdę miały miejsce;

Czy sowa Harrego Pottera miała albinizm?

MIT. Hedwiga to chyba najsłynniejsza sowa w dziejach kinematografii. To sowa śnieżna i nie ma nic wspólnego z albinizmem, który niezwykle rzadko występuje u sów. Sowa śnieżna jest naturalnie biała. Z kolei mutacja polegająca na częściowym pozbawieniu pigmentu (melanizm, pochodzący od barwnika melaniny) jest dość często obserwowana. Stopniowa utrata barw może następować nawet do całkowitego wybielenia upierzenia. Do tej pory zaobserwowano na całym świecie takie przypadki u siedemnastu gatunków, głównie u puszczyków ale także u sóweczek i płomykówek. Zazwyczaj wzbudzają one wiele sensacji. Najbardziej znaną „białą" sową, której losy śledziły media była samica puszczyka mszarnego, „Linda". Finowie obserwowali ją niemal przez dekadę, od 1994 roku do 2003 roku. Linda, mimo nietypowego upierzenia wychowywała normalnie ubarwione potomstwo;

Czy sowy posiadają spiżarnie?

FAKT. W okresie obfitości pokarmu wiele gatunków jak włochatka czy sóweczka potrafi zgromadzić w swojej kryjówce nawet do kilkudziesięciu ofiar. Na zimową spiżarnie wybiera zazwyczaj naturalną dziuple bądź budkę lęgową. W sezonie lęgowym zapasy mogą być składowane pod gołym niebem, w wypróchniałych pniakach czy w gęstych gałęziach;

Czy tylko sowy patrzą w przód?

FAKT. W czym przypominają ludzkie spojrzenie. Dzięki nakładaniu się obrazu z lewego i prawego oka sowy widzą przestrzennie w zakresie 60-70 stopni. Widzenie stereoskopowe puszczyka jest trochę mniejsze i ogranicza się do 48 stopni;

Czy sowa jest synonimem mądrości?

FAKT. Sowy od zamierzchłych czasów postrzegano jako symbol mądrości i inteligencji. Było to spowodowane poniekąd ich cechami zachowania jak i nadzwyczajnymi zdolnościami, dalekowzrocznością, widzeniem w nocy. Te pozytywne cechy przypisywano zwłaszcza w krajach Europejskich. Jednak nie wszędzie tak było. Choć trudno to wytłumaczyć w niektórych krajach sowa jest synonimem głupoty. W Finlandii słowo „PÖLLÖ" oznacza zarówno osobę bez wykształcenia,

ignoranta jak i sowę. Starożytni Rzymianie również wierzyli, że sowy są na tyle głupie, że bez opamiętania obracają swoimi głowami dookoła, aż same siebie zaduszą. W Indiach sowy są synonimem zarówno głupoty jak i nadętości. „Ullu ki tarah" oznacza zgrywanie głupca a „Ullu banana" zrobienie z kogoś głupca. Ullu oznacza oczywiście sowę, a banana mimo nasuwających się oczywistych skojarzeń, nie ma nic wspólnego z bananami;

Czy sowa upoluje sowę?

FAKT. Sowy są drapieżnikami, polują zatem i na siebie nawzajem. Agresja międzygatunkowa jest zjawiskiem powszechnym wśród wszystkich sów. Gatunki większe o większym spektrum pokarmowym atakują mniejsze. Wyliczono nawet wskaźnik agresji, którego wartość określono od -1 do +1. Pierwsze trzy miejsca pod względem agresji wobec innych gatunków zajęły puchacz, puszczyk uralski i puszczyk. To gatunki wybitnie terytorialne, osiadłe, których dieta jest bardzo zróżnicowana. Obliczono, że w przypadku puchacza sowia dieta połączona z innymi ptakami drapieżnymi może sięgać nawet 5%. Mniej agresji przejawiają gatunki koczujące jak sowa śnieżna, jarzębata czy puszczyk mszarny. Ich współczynnik waha się w granicach +0,3 do 0,1 a w przypadku sowy śnieżnej równy jest 0. Współczynnik -1 typowy jest dla najmniejszych przedstawicieli – sóweczki, pójdźki, syczka;

Czy sowy leczyły ludzi?

MIT. Aczkolwiek przez wiele wieków niemalże na całym świecie w przekonaniach ludowych wierzono, że sowy są lekarstwem na różne choroby. Przechowywano i przekazywano z pokolenia na pokolenie tajemne, tradycyjne receptury oparte na poszczególnych częściach sowiej anatomii. Co więcej, wierzono, że osoba posilająca się takim mięsem nie tylko wzmacnia swój organizm w sensie fizycznym ale przejmuje nadzwyczajne zdolności zjadanej istoty, takie jak nocne widzenie czy sową mądrość;

Czy większość sów żyje w lasach?

FAKT. Większość sów to stworzenia leśne i z lasem blisko związane. Jak się zapewnie domyślacie największą bioróżnorodnością charakteryzują się lasy tropikalne. To właśnie w tych rejonach naszej Planety, w dziewiczych puszczach Indonezji, Ameryki Środkowej i Południowej żyje ¾ gatunków sów. Tak więc 76% gatunków sów na świecie związanych jest z lasami. Tylko ⅕ wszystkich sów żyje na otwartych przestrzeniach z niewielkimi zadrzewieniami a 20% przystosowało się do obecności człowieka w swoim środowisku. Na palcach jednej ręki możemy policzyć gatunki gniazdujące na obszarach pozbawionych drzew. Są to sowa śnieżna, północno amerykańska pustynna kaktusówka oraz gatunki gniazdujące na łąkach jak płomykówka ziemna z Afryki, pójdźka ziemna z Ameryki Północnej czy uszatka błotna;

Czy w Polsce występuje 10 gatunków sów?

FAKT. W Polsce stwierdzono 10 gatunków lęgowych sów (sóweczka, pójdźka, włochatka, uszatka, płomykówka, puszczyk, uszatka błotna, puszczyk uralski, puszczyk mszarny, puchacz). Kolejne trzy nie

są lęgowe i widuje się je na trasach przelotów i zimowego koczowania (syczek, sowa śnieżna, sowa jarzębata). Z kolei na świecie sklasyfikowano 249 gatunków sów.